

УДК 383.091.26

Грицюк Л.К. – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Лякішева А.В. – кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Тестовий контроль успішності студентів в практиці сучасної вищої освіти

*Роботу виконано на кафедрі соціальної
педагогіки у ВНУ ім. Лесі Українки*

Стаття розкриває теоретичні та емпіричні аспекти використання тестового контролю успішності студентів в навчальному процесі вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації.

Ключові слова: контроль, тест, тестовий контроль, тестове завдання, педагогічна тестологія, класифікація тестів, валідність, надійність, складність.

Грицюк Л.К., Лякішева А.В. Тестовый контроль успеваемости студентов в практике современного высшего образования. Стаття раскрывает теоретические и эмпирические аспекты использования тестового контроля успеваемости студентов в учебном процессе высшего учебного заведения III-IV уровней аккредитации.

Ключевые слова: контроль, тест, тестовый контроль, тестовое задание, педагогическая тестология, классификация тестов, валидность, надежность; сложность.

Gritsyuk L.K., Lyakisheva A.V. Test control of achievements of students is in the process of studies at modern higher school. The article exposes the theoretical and empiric aspects of the use of test control of progress of students in the

educational process of higher educational establishment of III-IV of levels of accreditation.

Key words: control, test, test control, test task, educational measurement, classification of tests, validity, reliability; complication.

Постановка наукової проблеми та її значення. Контроль (control) - слово, яке в англійській мові має доволі широкий діапазон значень: від «керувати», «регулювати» до «перевіряти», «інспектувати». Контроль як педагогічний феномен є необхідною ланкою управління навчально-пізнавальною діяльністю тих, хто навчається і засобом одержання зворотної інформації тими, хто навчає. Крім того, контрольні заходи дають можливість викладачеві отримати дані про результати своєї праці, вчасно внести корективи в методику викладання, а студентам - обізнаність з вимогами до рівня знань, умінь та навичок, про їх якість тощо.

Традиційно домінуючими способами контролю в практиці вищої школи були: усне і письмове опитування та спостереження. Поряд з позитивними характеристиками цим способам притаманні і такі недоліки, як: суб'єктивізм у визначенні результативності навчальної роботи студентів, часова затратність, недостатній рівень валідності і надійності у визначенні знань, низька оперативність отримання результатів тощо. Все це спонукало вчених і практиків до пошуку нових методів контролю. Так в навчальному процесі з'явився тестовий контроль, який пройшов значний історичний шлях становлення. За минуле століття тестування бурхливо і масштабно поширилось у практиці навчання вищих навчальних закладів більшості країн світу. Його розповсюдженню сприяли комп'ютерні технології в навчанні.

Аналіз останніх наукових досліджень із цієї проблеми. Саме слово «тестування» походить від англійського «testing» – випробування. Тести, які призначені для діагностики успішності навчання, різними зарубіжними і вітчизняними вченими називаються по-різному: тестами навчальних досягнень, тестами успішності, дидактичними тестами, педагогічними тестами і навіть

тестами викладача. В даний час немає єдиного визначення поняття «тест успішності», яке б сприймалось всіма дослідниками без змін і доповнень. Загалом вчені вважають, що педагогічні тести (тести успішності) - це достатньо короткі, стандартизовані або не стандартизовані випробування, що дозволяють за порівняно короткі проміжки часу оцінити викладачами і студентами результативність пізнавальної діяльності студентів, тобто оцінити ступінь і якість досягнення цілей навчання кожним студентом. [1] А під поняттям «тестовий контроль» розуміють набір стандартизованих завдань, які дають змогу визначити ступінь засвоєння навчального матеріалу студентами. Тестовий контроль, виконуючи значну роль в організації і проведенні навчального процесу, став предметом детального вивчення зарубіжних науковців (А. Анастазі, М. Гронланд, К. Інгенкамп та ін.). Як стверджує А. Анастазі тести, що призначені для діагностики успішності навчання, серед інших типів тестів є найпоширенішими. [2] Інтерес до тестування призвів до появи такої науки як тестологія (з англ. - «наука про випробування»), яка займається оцінкою якості тестів. Виникнувши в надрах психології, вона з часом набула статусу педагогічної тестології (educational measurement) і зараз виступає обов'язковим атрибутом підготовки педагогічних працівників та викладачів в багатьох країнах світу. Основним предметом цієї науки є розробка якісних тестів для вимірювання рівня підготовленості тих, хто навчається.

Сьогодні багато зарубіжних спеціалістів з проблем тестування переконані, що для студентів розв'язування тестів є безпосередньо тим заняттям, яке дозволяє їм краще оцінити себе, з'ясувати мету і методи навчання та виступає засобом самоконтролю. І загалом вважають тестування, яке відповідає усім, розробленим тестологією вимогам, найбільш гуманною формою контролю в освіті.

У наш час педагогічна технологія збагатилась науковими доробками таких вчених як: В. Аванесов, М. Афоніна, І. Булах, А. Калинюк, Н. Ковальська, К.

Конопко, Т. Корчинська, В. Козаков, А. Майоров, Ю. Нейман, В. Переверзев, Н. Розенберг, І. Сізіх, М. Челишкова, Т. Шматок, І. Щербиніна та ін.

Сучасні наукові дослідження присвячені глибокому вивченню структури, функцій і можливостей тестів успішності, посиленню їх позитивних характеристик, класифікації типів і форм, методично-організаційних основ конструювання та застосування. Проте загалом тестовий контроль в навчальному процесі вищого навчального закладу є процесом складним і не вивченим в повній мірі.

Мета статті – обґрунтувати сутнісні характеристики тестового контролю та умови його ефективного використання в навчальному процесі вищого навчального закладу.

Завдання статті:

1. Проаналізувати сутність та особливості тестового контролю навчальної діяльності студентів як способу перевірки їх успішності.
2. Вивчити ставлення студентів до тестування в навчальному процесі.
3. Визначити основні напрями удосконалення процесу використання навчальних тестів у практиці вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Тести досягнень призначені для того, щоб оцінити успішність студентів у оволодіння конкретними знаннями, окремими розділами навчальних дисциплін і навіть навчальними дисциплінами загалом. Навчальні тести використовуються також для визначення ефективності програм, підручників і методик навчання, особливостей роботи окремих викладачів, педагогічних колективів і т. д. Тестовий контроль знань студентів нині застосовується і при діагностиці освітньо-професійної підготовки студентів ВНЗ. Він здатен ставити всіх студентів у рівні умови, як в процесі контролю, так і в процесі оцінювання, практично нейтралізуючи суб'єктивізм викладача.

Тест як метод контролю наділений рядом особливих характеристик. Загалом найважливішою особливістю тестового контролю є його принципова

відмінність від традиційного контролю знань у тому, що тестові завдання з яких він складається мають усталену форму викладу та попередньо розроблені еталони правильних відповідей. Тестове завдання (test item) – як найважливіший елемент тесту, формулюється переважно у формі твердження, після вибору відповіді на яке воно перетворюється у правильний або помилковий вислів, що служить для визначення знань, умінь, навиків, уявлень студентів. При усному чи письмовому контролі, навпаки, ставляться питання у такій формі, які переважно істинними або помилковими не бувають. Тому відповіді на них нерідко можуть бути настільки невизначеними і багатослівними, що для виявлення та мотивації їх правильності потрібні значні зусилля викладачів. У цьому сенсі тест набуває технологічного характеру, а натомість традиційні питання і відповіді є нетехнологічними. [3, с. 13]

Педагогічне тестування у ВНЗ виконує три основні взаємозв'язані функції: діагностичну, навчальну і виховну:

— Діагностична функція полягає у виявленні рівня знань, умінь, навичок студентів. Це основна, і найочевидніша функція тестування. За об'єктивністю, широтою і швидкістю діагностування, тестування перевершує всі інші форми і методи педагогічного контролю.

— Навчальна функція тестування полягає в мотивуванні студентів до активізації роботи із засвоєння навчального матеріалу. Основною метою роботи викладача є не контроль (вимірювання рівня знань), а ефективний процес навчання. Процедура тестування дозволяє випробовуваному самостійно виявляти пропуски в структурі своїх знань, приймати заходи для їх ліквідації, черпати необхідну інформацію. У таких випадках виявляється значний навчальний потенціал тестових завдань, практична реалізація принципу єдності і взаємозв'язку навчання і контролю.

— Виховна функція виявляється в періодичності тестового контролю. Це дисциплінує, організовує і спрямовує діяльність студентів, формує прагнення розвинути свої здібності. [6]

Вчені, що працюють в галузі педагогічної тестології, значну увагу приділяють класифікації тестів і тестових завдань і пропонують декілька критеріїв їх типізації.

1. *За метою створення і використання тестів* розрізняють:

а) Критеріально-орієнтовані (атестаційні), що дозволяють визначити, наскільки особистість досягла заданого рівня знань, умінь та навичок, передбаченого вимогами стандарту освіти.

б) Нормативно-орієнтовані (конкурсні, професійного відбору), що націлені на певні статистичні норми, які визначаються для даної сукупності осіб. У ході проведення таких вимірювань можливий розподіл осіб за рангами.

в) Індивідуально-орієнтовані, результатом вимірювань яких є визначення реального рівня навчальних досягнень конкретної особи у даний момент часу, динаміки обсягу засвоєного матеріалу та темпу засвоєння.

2. *За способом проведення* тести можуть бути індивідуальними і груповими, усними і письмовими, бланковими, наочними, апаратними і комп'ютерними, вербальними і невербальними.

3. *За способом побудови змісту* тестові завдання розділяють на дві групи: відкриті і закриті. [1]

У Волинському національному університеті імені Лесі Українки (на той час Волинський державний університет імені Лесі Українки) тестування в почало запроваджуватись з 1997 року практиці вступної кампанії. Проведене вступне випробування засвідчило ряд переваг тестового контролю:

1. Можливість створювати рівнозначні умови вступу для всіх абітурієнтів;

2. Обрахунки результатів здійснювались машинним способом, що мінімізувало суб'єктивний вплив;

3. У зв'язку із наявністю в одному варіанті значної кількості тестових завдань (30 шт.) і оцінювання кожного із них, став можливим чіткий рейтинг абітурієнтів за результатами складеного іспиту.

Таким чином, експеримент щодо використання тестового випробування під час вступу до Волинського державного університету імені Лесі Українки було визнано ефективним і ректорат прийняв рішення продовжити удосконалення такого виду випробування. В університеті розпочалось широке використання не лише конкурсних, але і атестаційних тестів. Особливо цей процес прискорився із запровадженням автоматизованих систем тестування. Комп'ютерні системи дозволили викладачам:

- створювати, наповнювати і редагувати бази тестових завдань з різних навчальних дисциплін;
- генерувати структури варіантів завдань для різних контрольних заходів (модульних контрольних робіт, заліків, іспитів тощо) за трьома рівнями складності;
- оцінювати отримані результати одночасно за 12- і 4-бальними системами.

Одночасно студентам була надана можливість самим проводити перегляд правильності введених відповідей та переконуватись у об'єктивності оцінки результатів.

Комп'ютерні програми тестування є доволі простими в користуванні. Викладачі мають змогу розробляти такі різновиди тестових завдань, як:

1. Завдання на вибір правильних відповідей (максимальна кількість правильних варіантів відповідей в одному тестовому може сягати дев'яти).
2. Завдання на встановлення послідовності.
3. Завдання на встановлення відповідності.
4. Відкриті завдання (студенти дописують пропущене слово, дату тощо).
5. Завдання на вказування об'єкта на малюнку, схемі, діаграмі.

Режим тестування і для студентів є надзвичайно простим і зрозумілим. Під час тестування система пропонує завдання по черзі – одне за одним. Після завершення часу, відведеного на виконання даного завдання (переважно це одна хвилина), система автоматично відправляє відповідь на сервер і

переходить до наступного завдання. Після відповіді на останнє завдання, студент відразу отримує результат у балах і може переглянути і співставити усі відповіді на завдання свого варіанту із «ключами» тестових завдань.

Тривалий досвід використання тестового контролю у ВНУ ім. Лесі Українки та під час професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» забезпечив можливість дослідити думку студентів про значення тестування як методу контролю успішності, його переваги і недоліки. Опитування проводилось серед студентів III-V курсів спеціальності «Соціальна педагогіка» (86 осіб).

Результати анкетування засвідчили, що респонденти загалом позитивно ставляться до тестового контролю (діаграма рис. 1.)

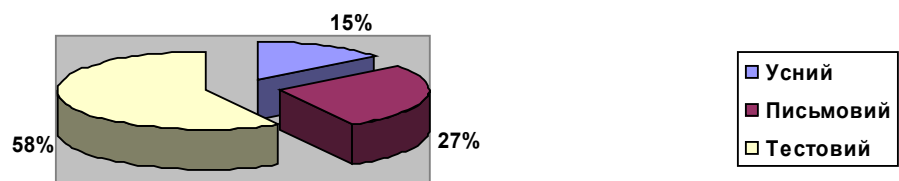

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів щодо оцінки ефективності методів контролю

58,1% респондентів визнали тестовий контроль найефективнішим і найкращим для себе методом контролю.

Студенти виявили однотайність і у визначенні позитивних сторін тестування (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Позитивні характеристики тестового контролю у ВНЗ

№ з/п	Варіанти відповідей на поставлене запитання	К-сть відп (у %)
1	Які позитивні риси тестового контролю Ви можете виділити? оптимальне використання навчального часу	91,7
2	можливість одночасної перевірки значної кількості студентів	83,3
3	формалізованість процедури визначення оцінки	66,7

4	об'єктивність оцінювання знань	62,5
5	охоплення контролем великого обсягу матеріалу	54,2
6	простота і стандартизованість процедури запису відповіді	37,5
7	рівні вимоги до знань та умінь студента	37,5
8	відсутність психологічного напруження	33,3
9	легкість і простота розробки тестових завдань	29,2
10	можливість використання комп'ютерної техніки	25
11	постійний зворотній зв'язок	20,8
12	дисциплінує студентів до постійної навчальної праці	20,8
13	студента наштовхують на правильну відповідь	20,8
14	може бути засобом самоконтролю	16,7
15	розвиває логічність і швидкість мислення	16,7
16	можливість накопичення великої кількості оцінок	16,7
17	можливість повторно контролювати і порівнювати	16,7
18	студент бачить помилки в своїх знаннях	8,3
19	наявність різних типів тестових завдань	8,3

Загалом студенти освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» та «магістр», які мають достатній досвід залучення до тестового контролю як під час навчання, так і під час асистентсько-викладацької практики, назвали 19 позитивних ознак тестування. Найбільше вони надали перевагу таким особливостям тестового контролю як його технологічність, оперативність, об'єктивність, комфортність. Зокрема вони так описали ці характеристики: «мінімальні затрати часу на проведення тестового контролю», «швидке проведення тестового контролю та легкість обробки результатів», «викладач має можливість швидко зібрати кількісні показники про знання студентів всієї групи», «економія часу викладача і студентів», «тестування дає можливість накопичувати значну кількість оцінок, що дуже важливо при кредитно-модульній системі навчання», «тестування робить можливим оцінювання студента за кожне заняття», «оцінка навчальних досягнень не залежить від суб'єктивної думки викладача», «до студентів немає якогось упередженого чи навпаки прихильного ставлення, всі рівні», «тестування не потребує затрат

нервів з обох сторін: викладача і студента», «можливість забезпечити стандартизовані умови контролю», «при великому масиві матеріалу, відповіді на тестові завдання ніби наштотують на пригадування правильного варіанту», «коли тестові завдання закриті, то велика ймовірність скласти успішно», «можливість використання комп'ютерних технологій для створення і перевірки тестів» тощо.

Отже, студенти-старшокурсники виділяють багато позитивних сторін в тестовому контролі. Деякі навіть зазначали, що «тестовий контроль є найбільш ефективним із усіх видів контролю».

Звичайно, як і в будь-який вид контролю тестовий має свої недоліки, які визначили студенти (див. табл. 2.).

Таблиця 2.

Недоліки тестового контролю у ВНЗ

№ з/п	Варіанти відповідей на поставлене запитання	К-сть відп (у %)
	Які недоліки тестового контролю Ви можете виділити?	
1	недосконалі тестові завдання	83,3
2	обмеженість часу на відповідь	70,8
3	неможливість логічно і доказово висловлювати свої думки	66,7
4	не показують реальної картини рівня засвоєння знань	66,7
5	можливість випадкового вибору правильних відповідей	62,5
6	несерйозне ставлення до тестування, надія на випадок	33,3
7	репродуктивність	29,2
8	недоліки психологічного характеру (нервування)	25
9	трудомісткість підготовки, необхідність її коректування	25
10	стандартизація мислення	20,8
11	неможливість діагностувати уміння і навички	20,8
12	можливість списування	8,3
13	недостатня організованість проведення	8,3
14	неможливість виправити помилку	8,3

Загалом респонденти назвали 14 недоліків тестування. Найголовнішим із них вони вважають змістову недосконалість тестових завдань, зокрема

наголошувалось на тому, що «часто питання тестів стосуються не головних понять, а малозначимих», «запитання інколи ставляться такі, що не вивчалися на парах», «не враховуються особливості навчальної дисципліни, її характер», «тестовим завданням не вистачає точності, вони іноді не зрозуміло побудовані», «невідповідність завдань рівню складності», «бувають граматичні помилки, які впливають на розуміння тексту», «тести мають відтворюючий характер», «тестування дає можливість виявити рівень теоретичної підготовки, але не дозволяє в повній мірі оцінити рівень умінь» тощо. Важливими недоліками тестового контролю, що протиставляють його усній перевірці, студенти відзначили неможливість логічно і доказово висловлювати свої думки, застосовувати комунікативні уміння, стандартизацію мислення: «втрачається уміння структурувати та логічно вибудовувати свою відповідь на відміну від усної відповіді», «відсутність діалогу», «не розвиваються комунікативні здібності», «студент втрачає навички висловлювати свої думки».

Респонденти зазначили можливість випадкового вибору правильних відповідей під час тестування, а тому поставили під сумнів об'єктивність оцінювання отриманих результатів. Вони вказували, що: «тестування не завжди дозволяє об'єктивно перевірити знання студентів», «об'єктивність отриманої студентом оцінки може бути суперечлива», «є багато випадків, коли недобросовісні студенти вгадують і мають кращі результати за тих, хто гарно вчиться», «студент може правильний варіант відповіді просто вибрати навмання», «висока вірогідність вгадування правильної відповіді» тощо.

Таким чином анкетування засвідчило, що студенти прихильно ставляться до тестового контролю, достатньо розуміють його позитивні сторони і недоліки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження показало, що у сучасній дидактиці вищої освіти тестування вважається ефективним методом перевірки знань за умови дотримання необхідних вимог педагогічної тестології до його якості. Лише у такому

випадку тестовий контроль здатен бути технологічним і забезпечувати швидку діагностику успішності студентів та об'єктивне оцінювання. Усі позитивні характеристики тестування високо цінують і студенти.

Одночасно вивчення суджень студентів та аналіз тестових завдань проведений ученими свідчить, що багато тестів та тестових завдань не відповідають вимогам сучасної педагогічної тестології та мають недоліки пов'язані з: побудовою структури тестів і тестових завдань; формулюванням тестових завдань; підбором невірних відповідей; відсутністю апробації тестових матеріалів тощо.

Таким чином, існує необхідність глибокого і детального вивчення застосування тестового контролю в практиці вищого навчального закладу, пошуку шляхів подолання існуючих хиб в розробці і використанні завдань у тестовій формі. До них зокрема відноситься вивчення умов та правил ефективного тестування: ретельного підбору змісту і форм тестових завдань; випробування тестів на складність, валідність та надійність; забезпечення подібності, стандартизованості умов для всіх випробовуваних; інструктування і забезпечення чіткого розуміння студентами, що, як і в якій послідовності потрібно робити; статистичного опрацювання, обліку і аналізу результатів тестування і їх інтерпретації; зведення до мінімуму можливостей вгадування.

Література.

1. Аванесов В. С. Теория и методика педагогических измерений / В. С. Аванесов [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.testolog.narod.ru/Theory4.html>

2. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси. – М.: Педагогика, 1982. – 567 с.

3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: Пер. с нем. / К. Ингенкамп. - М.: Педагогика, 1991. - 232 с.

4. Кадневский В. М. История тестов / В. М. Кадневский [Електронний ресурс] // Режим доступу : // <http://www.aonb.ru/iatp/guide/spravmain.html>

5. Калинюк А. М. Використання комп'ютерного тестування в навчальному процесі ВНЗ / А. М. Калинюк // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка – 2010. - № 16. – С. 115-119.

6. Шматок Т.Г. Тестовий контроль як засіб оптимізації навчального процесу / Т. Г. Шматок, О. В. Маркова, Н. В. Ковальська. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/3_2004/articles//stat

Бібліографія

Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика» – 2012. – № 2 – С. 18–29.